

"לַבְּנֵינָהּ שֶׁל הַלֵּכָה"

סיכום הלכות שבת שנאמרו בשבת בישיבה מפי מו"ר רה"י

מלאכת בורר (ט) – בדין פירוק קליפתם הירוקה של השקדים

בעבר¹ עסקנו בנושא קילוף פירות וירקות וראינו שיש בדבר שאלה של מלאכת בורר. לכן אם אדם רוצה לקלף פרי או ירק מקליפה שאינה נאכלת, עליו לקלף ולאכול לאלתר. במסגרת השיעורים הללו הגדרנו שלא לאלתר זה שיעור הזמן הנדרש להכנת הסעודה מבלי הפסק בין ההכנה לסעודה, ושיעור זה משתנה ממצב למצב. הפעם נוסף נדבך נוסף בנושא זה.

הרמ"א כותב "אסור לפרק האגוזים לזוים או אגוזים גדולים מתוך קליפתן הירוקה, וטוב להחמיר מאחר דיכול לאוכלן כך בלא פירוק"², מדבריו משמע שאין לפרק האגוזים ולהוציא את תוכנם אף לאלתר. כדי להבין את דברי הרמ"א עלינו להסביר תחילה את אופן גידול השקדים, האגוזים, הבוטנים וקטניות רבות נוספות. אנו מכירים את השקדים המגיעים אלינו לחנות כשהם עטופים בקליפה חומה דקה אולם דרך גידולם היא עם קליפה נוספת ירוקה וקשה שבתוכה גדל השקד, את הקליפה הזו בדרך כלל מורידים בשדה (ולכן לא מצויים בבתי שקדים עם קליפה זו). נכון הדבר גם לגבי בוטנים- גם הבוטנים גדלים בטבע עם קליפה חומה קשה השומרת עליהם. אחרי הבנה זו נוכל לעמוד על ההבדל בקילוף שתי הקליפות.

בעניין קילוף הקליפה הדקה האדומה³ הגדרנו שפעולת הקילוף שייכת למלאכת בורר ולכן צריכה להיעשות לאלתר בסמיכות לאכילה. מה דין קילוף הקליפה החיצונית? האם גם פעולה זו שייכת למלאכת בורר? אם כן מדוע כתב הרמ"א שאסור לפרק את האגוזים מהקליפה ולא התיר את הקילוף על ידי אכילה לאלתר?

התשובה היא שקילוף זה שייך למלאכת דש ולכן אסור אף לאלתר. האחרונים כתבו שכיוון שבדרך כלל הסרת הקליפה החיצונית נעשית בשדה היא שייכת למלאכת דש (שזו מלאכה שעיקרה מתבצע בשדה) ובמלאכת דש לא מצאנו היתר של לאלתר⁴. לעומת זאת קילוף הקליפה התחתונה מתבצע בדרך כלל בבית ולכן פעולה זו שייכת למלאכת בורר (הנעשית בדרך כלל בבית) וממילא קיים כאן ההיתר של לאלתר. כך מבואר באגלי טל⁵.

יש לשאול מה יהיה הדין במקרה בו ישתנה תהליך הייצור וגם את הקליפה האדומה יורידו כבר בשדה והשקדים יגיעו אלינו קלופים בלבד? במקרה כזה נראה לכאורה שאף הסרת הקליפה האדומה תהיה קשורה למלאכת דש ותהיה אסורה אף לאלתר.

³ שבדרך כלל הבוטנים/ השקדים נמכרים יחד איתה.

⁴ היתר לאלתר נובע מהחלוקה בין 'דרך אכילה' ל'דרך ברירה', ובעצם היותה של מלאכת דש מלאכת שדה לא שייכת חלוקה זו וממילא אין היתר של הפרדה לאלתר.

⁵ מלאכת דש, סעיף ג, סעיף קטן ב.

¹ עיין ב'לבנינה של הלכה- בורר (ח)- קילוף פירות וירקות'.

² אורח חיים, סימן שיט, סעיף ו.

לבניינה של הלכה

לסיכום, בארנו את דברי הרמ"א שאסר לקלף אגוזים מקליפתם הירוקה, ומכך למדנו על החילוק בין 'מלאכת שדה' השייכת למלאכת דש לבין 'מלאכת בית' השייכת למלאכת בורר. בנוסף, ניתחנו את פעולת ההפרדה מהאשכול במאכלים שונים וראינו לגבי כל מאכל ומאכל אם ההפרדה שייכת למלאכת בורר ומותרת לאלתר או שייכת למלאכת דש ואסורה.

על פי יסוד זה מובן מדוע בפירוק גרגרי הענבים מן האשכול אין איסור דש. זאת משום שבדרך כלל הענבים נמכרים בעוד הגרגירים מחוברים לאשכול וההפרדה מתבצעת בבית ולא לפני כן (בשדה או במפעל). לכאורה לפי זה היה צריך להיות מותר לתלוש את הענבים מהאשכול גם שלא לצורך לאלתר, אולם פעולה זו שייכת לדיני בורר (הפרדת הענבים מהאשכול הינה הפרדת אוכל מפסולת) ומצד דיני בורר יש לתולשם דווקא לצורך אכילה לאלתר, כדין כל הפרדת אוכל מפסולת. כן הדין ביחס להפרדת גרגרי החיטה - הפרדת הגרעינים מהגבעול נוגעת למלאכת דש כיוון שהיא בדרך כלל נעשית בשדה או במפעל ולכן אסורה אף לצורך לאלתר, ואילו הפרדת הקליפה מגרעין החיטה מותרת כאשר נעשית לאלתר כיוון שהיא מתבצעת בדרך כלל בבית ולכן שייכת למלאכת בורר.

לאור זאת נוכל להתבונן על ניתוק עגבניות שרי המחברות לאשכול, והדברים תלויים בדברינו דלעיל - אם הדרך היא לנתק את העגבניות מן האשכול בשדה אזי יהיה אסור לנתקן בבית משום מלאכת דש, ואילו אם הדרך לעשות פעולה זו בבית אזי יהיה מותר לנתקן לצורך אכילה לאלתר כפי שהסברנו ביחס לענבים.

האדמו"ר הזקן, היינו הגר"ז, אסר לקלף את האגוזים ודומיהם וכתב בסידורו "טוב למנוע מלאכול אגוזים ולוזהם אלא אם כן הוציאם מקליפתם מערב שבת, כי לאחר שהוסרה הקליפה, אם מונחת איזה חתיכת קליפה בין חתיכות הפרי, אם מסירה משם חייב חטאת וסקילה משום בורר פסולת מתוך אוכל..." ולכן בחב"ד נוהגים לאסור בשבת אכילת גרעינים, אגוזים וכדו'.

אמנם לא נוהגים כדבריו בחומרתו.

